

KIRJEITÄ JA RUISLEIPÄÄ

Arja Jämsén

KIRJEITÄ JA RUISLEIPÄÄ

ARJA JÄMSÉN

KIRJEITÄ JA RUISLEIPÄÄ

© 2025 Arja Jämsén

Taitto: Books on Demand

Kustantaja: BoD · Books on Demand, Mannerheimintie 12 B, 00100 Helsinki,
bod@bod.fi

Kirjapaino: Libri Plureos GmbH, Friedensallee 273, 22763 Hampuri, Saksa

ISBN: 978-952-80-8570-6

ALKUSANAT	7
PIENTEN IHMISTEN HISTORIA	10
MATKA ON PITKÄ	26
KUVALIITE	49
RIVIT JA RIVIEN VÄLIT	55
LIHAPULLIA JA KIRJOJA	73
SOSIAALIHUOLLON IHMEELLINEN MAAILMA	85
MITÄ JÄLJELLE JÄÄ	113
SOITTOLISTA	119
LÄHTEET	122

ALKUSANAT

Hei kaikki!

Nyt sitä sitten ollaan Tampereella. Matka meni mukavasti, olimme perillä n. klo 11. Kävimme ensin yliopistolla kirjoittamassa nimet matrikkelikirjaan. Kyllä on iso rakennus se yliopisto.

Sitten ajoimme tänne Peltolammille. Muutaman kerran ajettiin harhaan. Peltolammilla ei sitten ensin löydetty toimistoa. Taloja oli vaikka kuinka monta, mutta ei mitään viittaa tai kylttiä toimistoon. Viimein se löytyi yhden talon kellarista! Siellä piti täyttää muuttoilmoitus ja sitten sai avaimen, mutta mitään järjestyssääntöjä tai ohjeita ei annettu... (Ensimmäinen kirje Tampereelta Leppävirralle 6.9.1972, kirjeen alku)

Tämän kirjan lähtökohta ja inspiraatio nousee nuoruuteni kirjeenvaihdosta. Opiskelin Tampereen yliopistossa sosiaalipoliitikkaa ja kirjoitin elämästä ja opinnoista kotiin Savoan. Äiti puolestaan kertoi kirjeissään kotiväen kuulumisia ja kuvaili elämää pienessä maaseutukunnassa. Kirjeet ajoittuvat vuosiin 1972–1975. Aluksi omasta elämästä avautuminen tuntui vaikealta, suorastaan mahdottomalta. Kiinnostavatko elämäni ja vanha kirjeenvaihto ketään? Miksi kiinnostaisi? Ei elämässä Tampereella eikä Leppävirralla tapahtunut mitään jännittävää eikä maailmankulkua mullistavaa. Kyse on pienten ihmisten pienistä elämistä.

Lopulta hylkäsin omat vähättelyni ja näin, että kirjeistä piirtyvät ainutkertaist elämät, jotka ovat tärkeitä ja merkityksellisiä. Kirjeet välittävät kokemusperäistä tietoa ja tunnelmaa ihmisten elämästä aikana, jolloin suomalainen hyvinvointiyhteiskunta otti pitkiä harppauksia eteenpäin. Sen ajan ihmisten ääni ansaitsee tulla kuulluksi varsinkin nyt, kun elämme suurten myllerrysten aikaa kansainvälisesti ja hyvinvointivaltion perustakin tuntuu huojuvan.

Vanhojen kirjeiden lukeminen ja pohtiminen olivat myös matka itseen ja perheen historiaan. Kirjelaatikko antoi alkupotkun sukeltaa yhä syvemmälle. Se ei ole ollut aina kovin helppoa, mutta välttämätöntä se on ollut. Ensimmäinen oli pakko ottaa vauhtia nuoruuden kouluajoista. Eikä sekään riittänyt, vaan palasin kauas taaksepäin, lapsuuden varhaisimpiin aikoihin, jopa vanhempien lapsuuteen, ennen kuin lopulta pääsin tarttumaan kirjeisiin ja opintoihin Tampereella. Tunsin, että kirjeet jäävät pelkäksi paperinipuksi vailla tunnetta, jollei löydy kytkentää kirjoittajan omaan henkilöhistoriaan.

Kirjeitä ja ruisleipää -kirja on sisarteos artikkelikokoelmalle Opintolainalla onneen ja sivistykseen (Jämsén & Nummela toim. 2014), jonka toimitimme yhdessä Tuija Nummelan kanssa. Siinä 1970-luvulla Tampereen yliopistossa sosiaalipolitiikkaa opiskelleet kirjoittavat elävästi opiskelusta ja elämästä Tampereella. He kuvaavat myös, mitä sitten tapahtui, millaisia työtehtäviä itse kullekin aikanaan tarjoutui ja millaisen jäljen opiskelu Tampereella jätti. Kirjoittajien joukossa on myös muutama sosiaalipolitiikan laitoksen professori ja opetushenkilö valottamassa opetuksen järjestämistä ja kehittämistä.

Kirjeitä ja ruisleipää -kirja kohdentuu omaan henkilökohtaiseen elämään ja perheeni kokemuksiin. Kirja koostuu kuudesta kokonaisuudesta. Aluksi kuvaan kirjan teoreettisia lähtökohtia. Pienten ihmisten elämästä kertoo kirjeaineistoni, joka on mikrohistoriaa pahvilaatikosta. Tarkastelen tarinallisen tietokirjallisuuden muotoja sekä muistojen ja muistamisen salaisuutta. Sen jälkeen lähdän liikkeelle omista juuristani ja lapsuudestani savolaisella maaseudulla, josta on minne vaan pitkä matka niin maantieteellisesti kuin henkisesti. Kirjeiden riveillä ja rivien väleissä välittyy niin Tampereelle kuin Leppävirrallekin ikävä, huoli opintojen etenemisestä ja rahan riittämisestä. Ruokasilta Savosta Tampereelle kuljettaa postipaketeissa äidin tekemää ruisleipää, pullaa ja kotiruokaa. Kirjeet kertovat konkreettisesti, miten ruokahuolto toimii ja kuinka posti kulkee mallikkaasti. Samaan aikaan eletään opiskelijamaailman politisoitumisen ja hyvinvointivaltion uudistumisen aikaa. Sosiaalipolitiikan opiskelija seisoo yhteiskunnallisten muutosten näköalapaikalla ja pohtii, onko sosiaalihuollosta loppuelämän ammatiksi. Lopuksi kuvaan kolmen kuvitteellisen peilin kautta kirjan naisen

kasvua ja kehitystä nuoresta ylioppilaasta sosiaalihuollon ammattilaiseksi ja lopulta omantuntuista elämää eläväksi vanhuuseläkeläiseksi. On aika pohtia, mitä jäljelle jää, kun luokkaretki on tehty ja matkan varrella risteilevät polut valittu.

Kirjaan sisältyvät myös kuvaliite, soittolista sekä lähdeluettelo.

Kiitokset

Rakas Pippa, kiitos innostavista ja kannustavista keskusteluista. Sinua kiinnostivat 1970-luvun yhteiskunnalliset ilmiöt sekä opiskelu ja elämä Tampereella. Kollegat ja ystävät Tuula, Tuija, Elina ja Aira, kiitokset kommentoinista ja eteenpäin potkimisesta kirjoittamisen eri vaiheissa.

Soisalon Seutu -lehti ja Leppävirran kirjasto tarjosivat apuaan, kun pengoin vanhoja lehtiä ja valokuvia, kiitos siitä. Suomen tietokirjailijat ry saa lämpimät kiitokset kirjan kirjoittamiseen myönnetystä apurahasta.

Omistan kirjan äidille, jota muistan kiitollisuudella ja kaipauksella.

PIENTEN IHMISTEN HISTORIA

Sylissäni on ruskea, pölyinen pahvilaatikko. Laatikossa muistot nuoruudesta ja lapsuuden perheestä, jota ei enää ole. On vain tämä vaatehuoneen perukoilla viereksinyt pahvilaatikko, vähän jo repeytynytkin. Laatikko sisältää kirjoja opiskeluajoiltani 1970-luvulta, kirjoja minulta kotiväelle ja toisinpäin.

Laatikko tuli haltuuni äidin kuoleman jälkeen, mutta en ollut avannut laatikkoa koskaan. Miksi? On ollut kaikkea muuta, työelämää, perhettä, moninaista arkea. Mutta on taustalla ollut muutakin, minkä takia laatikon avaaminen jännitti ja oudolla tavalla pelottikin. En ollut varma, halusinko enää palata nuoruusvuosiin, joihin sisältyi paljon tunteita. Suurta riemua, mutta myös ahdistusta ja kasvukipuja, irtiottoja ja itseksi tulemista. Vajavaisiksi itseksi, mutta kuitenkin jollain tavalla omaksi itseksi, minuksi tulemista.

Onko nuoruuteni mukavasti pahvilaatikkoon pakattu osa elämäni, joka on helppo kelata näkyville ja sitten taas pois ja piiloon? Vai käykö päinvastoin, nouseeko esille jotain yllätyksellistä, aikoja sitten unohduksiin painunutta ja painettua? Ja ennen kaikkea, miksi tartun laatikkoon juuri nyt? Helpottaako menneisyyteen kurkistaminen elämäni, antaako voimia, rohkaiseeko eteenpäin kohti vanhuutta? Onko tarpeen peruuttaa, jotta pääsee eteenpäin? Vai onko unohtaminen ollut tervettä itsesuojelua ahdistusta, häpeän tunnetta ja pettymystä vastaan? Onko pahvilaatikko Pandoran lipas, joka olisi viisasta pitää visusti kiinni vai sisältääkö se salaisuuden, joka ei tuota kipua vaan päinvastoin lisää voimaa ja ymmärrystä?

Äiti säilytti kirjeet, ihan pienet lappusetkin. En tiedä, miksi hän piti kirjoja tärkeinä, säilyttämisen arvoisina. Ei tullut koskaan puheeksi, samoin kuin moni muukin asia jäi kysymättä ja keskustelematta. Arvelen, ettei hän lukenut kirjoja koskaan jälkeinpäin, vaan mistäpä tiedän. Mutta arvokkaita kirjeet kuitenkin ovat mitä ilmeisimmin olleet, koska hän säilytti niitä huolella vuosikymmenet. Toisaalta hän säilytti paljon muutakin, muun muassa ne muutamat lelut, joita meillä veljeni kanssa oli. Ja arvelen myös, että kirjeenvaihto ja aikakausi, johon kirjeet liittyivät, olivat äidillekin tärkeitä. Hellät ajatukset äidille ja kiitos, kun säilytit kirjeet. Samalla huomaan, että

Ruskea pahvilaatikko on täynnä kirjeitä 1970-luvulta. Opiskelijan kirjeitä Tampereelta Savoon ja kotiväen kirjeitä Tampereelle. Kirjeet kuvastavat kahta erilaista maailmaa, työläiskodin elämää itäsuomalaisella maaseudulla ja nuoren tytön opintojen alkua Tampereen yliopistossa. Kirjeaineisto yhdistää henkilökohtaisen elämäntarinan yhteiskunnalliseen muutokseen sekä virittää samalla oman elämän muisteluun ja yritykseen ymmärtää, paitsi itseä, myös vanhempia.

Arja Jämsén (s. 1953) on joensuulainen tietokirjailija, joka on opiskellut sosiaalipolitiikkaa Tampereen yliopistossa ja tehnyt pitkän työuran sosiaalialan koulutus- ja kehittämistehtävissä. Hän on kirjoittanut ja toimittanut useita ikä- ja muistiystävälliseen yhteiskuntaan liittyviä julkaisuja. Kirjeitä ja ruisleipää -julkaisu pohjautuu kirjailijan ja hänen perheensä väliseen kirjeenvaihtoon 1970-luvulla.

BoD

9

789528

085706